

Nr 50.

Ankom till riksdagens kansli den 14 maj 1928 kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning av väckta motioner om utredning angående upprättande av en statens affärsbank.

I två likalydande, till bankoutskottets förberedande behandling överlämnade motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 159 av herr *Möller* jämte fyra andra av kammarens ledamöter och den andra inom andra kammaren under nr 281 av herr *Hansson* i Stockholm jämte sju av kammarens övriga ledamöter, hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av lämpligaste formen för anordnande av en statens affärsbank.

Till stöd för sin hemställan anföra motionärerna inledningsvis följande:

»På knappast något område inom vårt ekonomiska liv har utvecklingen under de senaste trettio åren varit så revolutionerande som inom bankväsendets. Omkastningar, förskjutningar och kapitalanhopningar ha ägt rum i betydande mått. Medan staten förr drev en avsevärd affärsbankrörelse, har denna numera så gott som monopoliserats av privatbankerna. Som mellanhänder mellan penninginsättare och låntagare intaga dessa banker en fullkomligt dominerande ställning. Inom bankernas krets ha några få erhållit jättelika proportioner och samlat en betydande makt över det ekonomiska livet. Aldrig förr har vårt land haft att uppvisa en kapitalkoncentration av tillnärmelsevis sådana mått. Storbankerna kunna i ej oväsentlig grad öva ekonomiskt tryck ej mindre på industri och övriga näringar än även på staten och kommunerna, direkt vid förhandlingsbordet, indirekt genom sina förbindelser med män i inflytelserika ställningar inom samhällslivets olika områden. Denna utveckling, som rastlöst fortsatt under hägnet av 1897 års riksbankslag och 1911 års banklag, ligger oss för nära för att vara fullt fattbar till innebörd och konsekvenser. Den kan sägas vara delvis betingad av stordriftens genombrott, samtidigt som den underlättat densamma. Men å andra sidan äro förvisso många medvetna om, att denna utveckling i sig innesluter faror och riskmoment, varav såväl vårt som andra länder, där motsvarande företeelser visat sig, haft vissa förkänningar. Hur väldig och omstöpande bankväsendets omdaning under här nämnda tidsperiod verkligen varit, torde några få siffersammanställningar vara tillräckliga att visa.

I början på 1890-talet utgjorde riksbankens fonder omkring hälften av samtliga privatbankers och dess omslutning en femtedel. Den drev också en för dåtiden omfattande in- och utlåningsrörelse med allmänheten. Utan att vara avsett, åtminstone för andra kammarens vidkommande, verkade

Motionerna.

Vissa allmänna synpunkter.

de sedeltäckningsbestämmelser, som beslötos vid 1897 års riksdag, förbudet för riksbanken av inlåning mot räntegottgörelse på depositionsräkning jämte vissa andra omständigheter dithän, att en avveckling av riksbankens direkta utlåning till allmänheten allmer ägt rum, en utveckling som understundom medvetet torde hava befrämjats av riksbanksledningen.»

Motionärerna meddela därefter åtskilliga sifferuppgifter till belysning av utvecklingen av riksbankens rörelse, fonder och omslutning under de senare åren, särskilt i jämförelse med privatbankernas. I samband därmed framhålls, hurusom i synnerhet riksbankens direkta växeldiskontering varit föremål för en avsevärd tillbakagång, vilken inträffat samtidigt som en betydande expansion ägt rum av kapitalmarknaden. I fråga om riksbankens nuvarande betydelse på bankväsendets område anföra motionärerna huvudsakligen följande:

Jämförelsen mellan riksbanken och privatbankerna visar, att riksbanken ifrån att, som förut nämnts, i början av 1890-talet ha ägt egna fonder uppgående till hälften mot samtliga privatbankers och en omslutning uppgående till en femtedel av privatbankernas samlade omslutning, icke ökat fondbildningen varken relativt eller absolut under den rastlösa utvecklingsperiod, som näringar, bankväsende och kreditgivning undergått sedan tillkomsten av 1911 års banklag. Riksbankens fonder utgjorde sålunda vid utgången av november månad 1927 blott en trettondedel och omslutningen endast mellan en sjunde- och en åttandedel av samtliga privatbankers.

Medan riksbanken i jämförelse med de största privatbankerna var för sig även vid tidpunkten för och de följande åren efter gällande riksbankslags antagande väl hävdade första rangplatsen, vad såväl egna fonder som omslutning beträffar, så är förhållandet nu omvänt. Ännu år 1903 hade riksbanken mera än dubbelt så stora egna fonder som den största privatbankens egna fonder. Det behövdes i det närmaste en sammanslagning av de tre dåvarande största privatbankernas egna fonder för jämställdhet i detta hänseende med riksbanken. Omslutningen var likaledes år 1903 större än någon enskild privatbanks, den översteg med bortåt 50 miljoner kronor de två största privatbankernas sammanlagda omslutning och var mera än dubbelt så stor som den största privatbankens. De sista för tiden vid denna motions utskrivande tillgängliga siffrorna uppvisa, att en av storbankerna förfogar över omkring tre gånger så stora egna fonder som riksbanken, att en annan har nära dubbelt, att en tredje har mer än halvannan gång så stora och att den fjärde har 16 miljoner kronor större belopp i egna fonder än riksbanken. (Riksbankens avbetalningsfond, som har en särskild ställning, däri icke inräknad. Ej heller den omständigheten, att riksbanken plägar förfoga över föregående års vinstmedel för löpande år.) Vilken betydelse man än må tillerkänna eller fränkänna den här gjorda jämförelsen, så torde den slutsatsen ändå ej kunna undgås, att riksbankens direkta kreditförmedling inom landet till allmänheten, om den skulle hållit jämna steg med den allmänna utvecklingen i övrigt, hade förutsatt såväl ökad fondbildning som en mera utvidgad omslutning.

Motionärerna ingå därefter på en redogörelse för den kraftiga bankkoncentration, som ägt rum under de senaste decennierna, och framhålla, att av landets 70 privatbanker vid 1903 års utgång de 10 största förfogat över cirka 46 procent av samtliga bankers omslutning. De 4 största bankerna

hade då inneslutit 25 procent av totalomslutningen. De olika provinserna och orterna hade företräts av banker med lokal betoning.

Vid utgången av år 1917 hade denna bild radikalt förändrats. De största då befintliga 10 bankerna hade kommit att behärska nära 72 procent av samtliga bankers omslutning. Då samtidigt antalet banker nedgått från 70 till endast 53, vore kapitalkoncentrationen ännu mera utpräglad. Den fortsatte emellertid alltjämt genom nya sammanslagningar och fondökningar, varigenom de två största storbankerna kommit att ensamma förfoga över omkring 40 procent av samtliga bankbolags omslutning och provins- och ortsbankerna alltmer förlorat i betydelse. De fyra storbankerna disponerade vid slutet av november 1927 över 60 procent och de 10 största bankerna över nära 81 procent av nämnda omslutning.

Antalet banker hade från år 1917 minskats med ytterligare 23 och uppginge numera till endast 30. Bland de 20 mindre bankerna syntes emellertid åtskilliga vara i beroende av en eller annan större bank. De fyra storbankernas verkliga inflytande gent emot de 26 övriga affärsbankerna förhölle sig följaktligen icke proportionellt till procentsiffrorna 60 och 40; den förra siffran finge ökas åtskilligt och den senare minskas med motsvarande tal. De fyra storbankerna övade, där intressena sammanfölle, en samlad makt över det ekonomiska livet, vars räckvidd vore stor och mot vilken varken någon enskild sammanslutning eller utan svårighet ens staten med riksbanken i spetsen i detta nu kunde uppställa en tillräcklig motvikt.

Enligt motionärerna hade riksbankens tillbakaträdande från direkt beröring med allmänheten och dess relativa tillbakagång, privatbankernas ökade inflytande på kreditgivningen till näringar och industri samt kapital- och maktkoncentrationen hos några få storbanker i vida kretsar framkallat de allvarligaste betänkligheter, vilka tagit sig uttryck i en mången gång skarp kritik samt krav på statsmakternas ingripande.

I anslutning till berörda uttalande lämnas i motionerna en utförlig redogörelse för vissa tidigare framställda förslag om utvidgning av den statliga bankverksamheten, och hava därvid särskilt återgivits de synpunkter på här ifrågavarande spörsmål, som framförts av sju reservanter inom 1917 års bankkommitté — i motionerna benämnda huvudreservanterna inom kommittén — i dess år 1919 avgivna betänkande om anordnande av statlig affärsbanksverksamhet.

Såsom i motionerna erinras hade nämnda reservanter — till skillnad mot kommitténs majoritet, som avstyrkt inrättandet av en statens affärsbank — förordat en utvidgning av den statliga bankverksamheten samt ansett, att denna lämpligen borde ske genom riksbankens uppdelning på två avdelningar, av vilka den ena skulle driva vanlig affärsbanksrörelse. I yttrande över kommitténs betänkande hade fullmäktige i riksbanken i stort sett anslutit sig till reservanternas principiella ståndpunkt men ansett, att utvidg-

Frågans
tidigare
behandling.

ningen lämpligast borde ske genom upprättande av en särskild statens affärsbank, intimt förbunden med riksbanken.

Enligt den principiella uppfattning, som sålunda gjorts gällande av berörda reservanter och fullmäktige, skulle en utvidgning av statens verksamhet på den vanliga bankrörelsens område för det allmänna medföra följande förmåner:

Riksbanken skulle erhålla ett *ökat inflytande på privatbankernas räntesättningar*. Vad utlåningsräntorna beträffar skulle, framhöllo reservanterna, en av riksbanken bedriven mera allsidig och affärsmässig utlåningsrörelse till allmänheten utgöra en ökad garanti för att privatbankerna vid sin kreditgivning icke tillämpade högre räntesatser än de av riksbanken noterade. I fråga om inlåningsräntorna skulle en av riksbanken anordnad permanent inlåningsverksamhet medföra ökad garanti för att bankernas inlåningsräntor vid varje tidpunkt hölles i det läge, som betingades av nödig hänsyn till såväl insättarna som läget på penningmarknaden. En statlig affärsmässig bankrörelse skulle sålunda utgöra ett verksamt medel för understödjande av riksbankens diskontopolitik samt kunna utöva inflytande på marginalen mellan privatbankernas in- och utlåningsräntor.

Av än större betydelse vore emellertid, att en utvidgad statlig bankverksamhet skulle kunna bli en *motvikt mot privatbankernas växande inflytande över samhällets ekonomiska liv*. Detta inflytande vore huvudsakligen en följd av privatbankernas ställning såsom förvaltare av en väsentlig del av landets sparkapital och ökades genom ett intimt samarbete mellan de större privatbankerna, varigenom konkurrensen bankerna emellan avsevärt försvagades. En för statens räkning driven, ur allmänna synpunkter ledd affärsbanksrörelse skulle möjliggöra ökad statlig kontroll över privatbanksväsendet och inom detsamma i samband med den starka maktkoncentrationen framträdande monopolistiska strävanden.

En utvidgad statlig bankverksamhet skulle vidare kunna *tillgodose viktiga statsfinansiella intressen*. Staten hade, då den numera huvudsakligen verkställde sin upplåning inom landet, blivit alltmer beroende av de privata bankerna. Lämpligheten av att dessa blivit en outhärlig mellanhand vid den inrikes upplåningen kunde givetvis ifrågasättas. Som staten hittills saknat lämpliga organ för obligationsförsäljning till allmänheten, borde den kunna påräkna viktiga tjänster av en egen affärsbank. Den omständigheten, att staten varit hänvisad till privatbankerna såsom enda förmedlare och långgivare, syntes icke erbjuda garantier för att den vid varje tidpunkt skulle erhålla lån till så låg ränta, som över huvud vore möjligt med hänsyn till läget på penningmarknaden. Konkurrensen mellan privatbankerna borde icke överskattas. Det kunde tvärtom befaras, att bankernas inbördes samverkan vid genomförandet av länetransaktioner åt staten kunde utvecklas till ett verkligt monopol, i den mån bankkoncentrationen fortskred och bankerna för ändamålet bildade starka konsortier, varigenom konkurrensen eliminerades. En statens affärsbank med lämplig organisation och vid-

sträckta direkta förbindelser med allmänheten skulle vara riksgäldskontoret till stor nytta vid placering av statens obligationer och skattkammarväxlar. — Även i andra avseenden skulle en statens affärsbanksrörelse bliva av betydelse för fyllande av statens alltmer ökade ekonomiska uppgifter i samhället.

Drivandet av en affärsmässig bankrörelse från statens sida skulle sannolikt medföra vissa fördelar för riksbankens centralbanksverksamhet men däremot knappast några olägenheter. Den skulle giva banken en friare ställning och öka dess inflytande över penningmarknaden samt underlätta och befrämja ett rätt handhavande av centralbanksverksamheten.

Efter att hava erinrat om de sålunda tidigare framförda synpunkterna på här ifrågavarande spörsmål göra motionärerna för egen del följande uttalanden, innefattande jämväl vissa riktlinjer, efter vilka en statlig affärsbanksrörelse enligt deras mening kunde tänkas anordnad:

Sammanfattning och förslag.

»Allvarliga betänkligheter hava som synes rests mot bankväsendets utveckling. Redan huvudreservanterna i 1917 års bankkommitté, bland vilka funnos män inom alla de politiska partierna, ansågo att farhågorna för koncentrationen av makten över vårt ekonomiska liv icke kunde avvisas som oberättigade eller överdrivna. 'Det måste', yttrade de, 'tvärtom anses vara en både ur samhällets och ur den privata bankverksamhetens egna synpunkter utomordentligt viktig fråga, som bör vara föremål för statsmakternas oavlätliga uppmärksamhet, att mot denna maktkoncentration vid varje tidpunkt ställa erforderliga regulativ'. Om dessa ord, vilket vi för vår del anse, ägde helt och fullt berättigande för tio år sedan, så har sedan dess ingenting inträffat, som minskat deras sanningsvärde, tvärtom framgår det av den jämförande statistiken, att storbankernas makt och inflytande vuxit sig ännu starkare än vid nämnda tidpunkt. Och de åtgärder, som av statsmakterna vidtagits på lagstiftningens väg, kunna varken betecknas som synnerligen många eller som djupt ingripande. 1924 års bankkommitté har av kända orsaker ej ansett sig böra ingå i en prövning av förhållandena ur här särskilt ifrågasatta synpunkter. Dess uppgift var att undersöka vissa specificerade genom krisen aktualiserade kreditfrågor och föreslå botemedel för dessas avhjälpande.

Alltjämt föreligga alltså i stort sett ouppfyllda de gång på gång framförda kraven på åtgärder till skyddande av landets, dess industris och näringsars intressen gent emot missbruk av det överhandtagande storbanksväldet. Farorna äro så påtagliga, möjligheterna till missbruk så uppenbara, att samhället omöjligen kan undgå att på ett eller annat sätt verksamt ingripa. Men stora svårigheter möta att utfinna medel, som utan att skada legitima intressen och en sund utveckling dock äro tillräckligt verk samma. Banksammanslagningarna äro genomförda. Förvaltningen av större delen av sparmedlen dirigeras från direktionsrummen i storbankerna genom väldiga organisationer. Att upplösa dessa organisationer, även om det vore politiskt genomförbart, kan knappast på allvar ifrågasättas. Ej heller är det möjligt för staten att enbart genom restriktiv lagstiftning erhålla det grepp över kreditgivningen och bankernas skötsel i övrigt, som det allmännas intresse vid varje tillfälle kan kräva. Därtill är det ekonomiska livet för rörligt och mångskiftande, och en alltför långt gående och rigorös lagstiftning kunde komma att skada mer än den botade. Dessutom

är en sund bankverksamhet väl så avhängig av de ledande personerna som av lagarna.

Vid övervägande av det medel, som på en gång är mest verksamt, lättast att använda samt förenat med minsta risk för ett störande ingripande i en lugn och samhällsgagnande utveckling, stannar man ovillkorligen för: en sund statlig konkurrens. Här ovan äro refererade så många och starkt vägande skäl för statens aktiva uppträdande på affärsbanksområdet, att vi anse det överflödigt att i detta sammanhang vare sig ånyo uppräknas dem eller tillägga några nya. Det synes kunna räcka med en hänvisning till vad huvudreservanterna i 1917 års bankkommitté samt fullmäktige i riksbanken anfört i ärendet. I stället skola vi direkt övergå till att något beröra formen för en statlig affärsbankverksamhet.

Som upprepade gånger påpekats, drev riksbanken tidigare en förhållandevis omfattande affärsbankrörelse. 1897 års riksbankslag bär uttryckligt vittnesbörd därom, att det icke var riksdagens mening, att riksbanken skulle så grundligt ändra karaktär, att de direkta förbindelserna med allmänheten skulle upphöra i så hög grad, som för närvarande är fallet. I lagen bibehölls rättighet för banken att driva flera sådana rörelsegrenar, som de längst gående teoretikerna för en renodlad centralbankverksamhet fördömde. Och de erfarna män med friherre Langenskiöld och Sixten von Friesen i spetsen, som inemot tjugå år efter nämnda lags antagande sutto som fullmäktige i riksbanken, ansågo det vara nödvändigt för centralbanken, om denna rätt skulle kunna fylla sin uppgift som sådan och följa med affärslivets växlingar, att uppehålla direkta förbindelser med industri och handel.

Ur många synpunkter och icke minst ur riksbankens egna synes banken sålunda icke böra, som hittills ägt rum, principiellt reducera sina direkta förbindelser med näringslivet. En utveckling i motsatt riktning, för riksbankens del sålunda en återgång till tidigare förhållanden, är i stället önskvärd. Såsom framgår av det föregående, kan riksbanken öka sin kontakt med affärslivets redan inom ramen för nuvarande bestämmelser. Den har tillfälle, om dess ledning så vill, att knyta vid sig en kundkrets som stärker bankens egen ställning, ger den vidare översikt över det ekonomiska livet och, icke minst viktigt, sätter vapen i dess händer att möta eventuella missbruk av den makt som nu ligger koncentrerad hos storbankerna. Vi äro icke övertygade om att därigenom infördes en dualism i centralbankverksamheten. Men däremot kan det på goda grunder antagas, att riksbankens inflytande över privatbankernas politik komme att stärkas i icke ringa mån. Den enda rörelsegren, där riksbanken, ehuru även där i reducerad omfattning, bibehållit någon kontakt med allmänheten, nämligen direkta växeliskonteringen, har dock medfört, att privatbankernas räntesatser (vi avse de verkliga och icke de på papperet noterade) i ifrågavarande fall visat den jämförelsevis största överensstämmelsen med riksbankens.

Ehuru det näppeligen torde behöva understrykas, vilja vi dock för undvikande av varje missförstånd frambålla, att vi icke åsyfta, att riksbanken bör avsäga sig privatbankerna som kunder eller ändra karaktär som centralbank. Men här liksom på flera håll i utlandet borde det för bankens egen skull i dess uppgift som valutavärdande centralbank och för att den skall kunna bibehålla greppet över penningmarknaden vara angeläget, att en rätt stor del av dess växelportfölj upptar direkt diskonterade växlar och att den i övrigt begagnar sig av möjligheterna till bevarande av en solid och konstant kundkrets. Att de direkta krediterna vid kristider skulle befaras bliva »frusna» har anförts som motskäl. Givetvis blir frusenheten i högsta grad

beroende av det sätt, varpå fullmäktige handha kreditgivningen, men å andra sidan har erfarenheten från den senaste kristiden visat, att riksbankens krediter till privatbanker visst icke undgå »infrysning». Vid det förhållandet, att man icke har anledning antaga annat än att fullmäktige komma att iakttaga all den försiktighet, som kan vara av nöden, samt då vidare på grund av omständigheternas egen natur blott en del av riksbankens utlåning inom landet kan komma att lämnas direkt, synas farhågorna icke äga någon djupare grund. I varje fall skulle fördelarna betydligt överväga nackdelarna.

Ehuru en ökad direkt kreditgivning till allmänheten från riksbankens sida skulle vara av betydelse som motvikt mot storbankernas maktställning, så kan den dock icke få den omfattning, som är nödvändig för att hävda statens inflytande och i erforderlig grad trygga industri och näringar mot möjliga missbruk. Staten måste, om den skall kunna driva en sunt reglerande konkurrens, även upptaga inlåningsrörelse från allmänheten samt i övrigt driva fullt modern affärsbankrörelse. Detta måste på ett eller annat sätt anordnas.

Fullmäktige i riksbanken anförde i sitt här ovan omnämnda yttrande av den 4 december 1919, att tre vägar funnos för inrättande av en för statens räkning driven affärsbankrörelse: 1) inom riksbanken (huvudreservanternas förslag), 2) genom inrättande av en ny statsbank, 3) genom förstatligande av någon redan bestående privatbank. Fullmäktige begärde utredning angående det andra alternativet. Sedan dess har emellertid denna fråga kommit i ett annat läge. Staten äger nu praktiskt taget alla aktierna i en i full verksamhet befintlig affärsbank, Jordbrukarbanken. Lösningen av här ifrågakvarande problem bör därför anknytas till nu befintliga förhållanden.

En statens affärsbank synes lämpligen kunna inrättas på endera av följande sätt. Antingen löses frågan så, att riksbanken utvidgas till att omfatta även vanlig affärsbankrörelse, på lämpligt sätt avskild från den rörelse, på vilken sedelutgivningen är baserad och vartill ett utarbetat utkast som nämnts redan föreligger. I detta fall synes Jordbrukarbanken böra ingå i den nya avdelningen i riksbanken och bilda grundstommen i dennas rörelse, vilken därpå finge utbyggas och utvecklas med hänsyn till det allmänna behovet och förevarande omständigheter. Eller också lägges statens affärsbankverksamhet fristående med den av staten ägda Jordbrukarbanken som utgångspunkt, i vilket fall riksbanken givetvis av valutavärdande skäl och för undvikande av en skadlig dualism i den statliga bankverksamheten borde beredas ett starkt inflytande på den fristående affärsbankens skötsel. Vilken väg som kan vara lämplig ävensom annan eventuell utväg bör självfallet bliva föremål för en närmare utredning.

Denna torde böra omfatta undersökning av och förslag till en fullt affärsmässig organisation ävensom till ett rationellt utnyttjande av de olika näten av avdelningskontor samt dessas utbyggande till de affärscentra i landet, som nu ej äro företrädade av kontor i av staten ägd bank eller i annan sådan, som kunde komma att uppgå i den blivande statliga affärsbanken. Att det kapital, som numera av statsorgan insättes till förräntning i privatbanker, i regel borde överföras till statens affärsbank, torde få anses självfallet liksom att anordningar borde träffas, att statsmonopol och andra hel- eller halvstatliga företag, i den mån de omhänderhavda medlen icke äro av natur att böra ingå i statens giroräkning, företrädesvis måtte anlita denna bank för insättningar och krediter. Som naturliga

kunder i banken torde även böra få räknas det stora flertalet kommuner, landsting och vissa allmänna stiftelser och inrättningar.

Den huvudsakliga delen av omslutningen finge väl dock antagas komma att härröra ur den inlåningsrörelse från allmänheten, som banken komme att bedriva. En bank, som har staten till ägare, erbjuder så stor trygghet för insättarna, att den i detta hänseende bör ha utsikter att väl hävda sin ställning utan att hålla andra räntesatser än som betingas av hänsyn till valutans värdande och annat allmänt samhällsintresse. Givetvis måste utredningen taga sikte på lämpliga utvägar för ökande av bankens egna fonder i proportion till rörelsens gradvisa utökning. De tvenne sätt, som här ovan angivits för lösande av frågan om en statens affärsbank, hava den fördelen, att staten från början icke behöver tillskjuta något mera avsevärt kapital. Detta bleve åter fallet, om staten skulle grunda en ny bank. Detta senare sätt för frågans realiserande innesluter den risken, att en så bildad affärsbank från början lätt kunde komma att få övertaga en hel del krediter av mindre önskvärt slag, vilka privatbankerna kastade ifrån sig. Denna risk bör vara alldeles utesluten, om på sätt vi ifrågasätta affärsbanken endera anordnas som en avdelning inom riksbanken eller ock som fristående affärsbank. I båda fallen bygger man på en redan befintlig rörelse och utbygger denna stegvis och varsamt med hänsyn till det allmännas krav. De svårigheter, som kunna möta en statlig affärsbankrörelse, bliva icke större än att de kunna övervinnas. Att vissa privata intressen skola känna sig synnerligen illa berörda, kan förvisso icke undvikas, men här gäller det att skaffa staten ett maktmedel till en reglering av kredit- och bankförhållandena ur synpunkten av landets, näringarnas och det allmännas bästa. Någon osund konkurrens från statens sida ha vi icke avsett, och en sådan är säkerligen ej heller att befara. Det kan invändas, att den blivande affärsbanken till att börja med skulle erhålla för liten omfattning för att kunna få den betydelse, som är nödvändig med hänsyn till maktkoncentrationen inom det privata bankväsendet. Vi medgiva, att procentuellt sett blir statens affärsbankrörelse de första åren av en jämförelsevis ringa omfattning. Men därför får man ingalunda draga den slutsatsen, att den under dessa första år även skulle bliva betydelselös. Den torde tvärtom redan från början komma att få en icke ringa betydelse till motverkande av eventuella tendenser från privatbankernas sida att vilja missbruka sin maktställning, och dess inflytande komme att ökas i samma mån som den vunno tillslutning från allmänhetens sida. Faran för privatbankerna av en sådan tillslutning torde mana dessa till insläende på en sådan bankpolitik, att anledningarna för deras kunder att söka sig över till statens affärsbank skulle komma att nedbringas eller bortfalla. Men därmed hade också den statliga affärsbanken fyllt en av sina främsta uppgifter. I en blivande utredning torde säkerligen dessa och andra på frågan inverkan omständigheter beaktas vid utformningen av den organisation och de linjer, under och efter vilka den statliga affärsbanken bör arbeta.

Vi tillåta oss att i korthet sammanfatta här ovan angivna ståndpunkter och förslag. Storbankernas oerhörda makt över vårt ekonomiska liv är en fara. Staten måste mot denna makt ställa erforderliga regulativ. Nödiga och effektiva sådana kunna ej lämpligen vinnas på lagstiftningens väg, men däremot medelst statlig affärsbankverksamhet, som för övrigt ur statens egna finanspolitiska samt ur allmänt valutavärdande synpunkter är önsk-

värt. Riksbanken bör omedelbart inom riksbankslagens ram söka direkta förbindelser med allmänheten, vilket, om riksdagen gillar denna uppfattning, blir en sak för fullmäktige i banken att realisera. Men då denna rörelse med hänsyn till riksbankens karaktär av centralbank och lagens inskränkande bestämmelser måste bliva av endast begränsad art, erfordras dessutom och framför allt en fullt affärsnäddig statlig bankverksamhet. Utredning härom påyrkas.

Jordbrukarbanken, som äges av staten och vars oktroj förutsättes förlängd av årets riksdag, bör bilda stommen i den blivande statliga affärsbanken. Tvenne utvägar för frågans realiserande stå till buds. Antingen omorganiseras riksbanken på ett eller annat sätt så, att den erhåller en från sedelrörelsen skild affärsbanksavdelning, i vilken Jordbrukarbanken uppgår. Eller också erhåller den nya affärsbanken en fristående ställning i intim förbindelse med riksbanken. Även i detta fall bör Jordbrukarbanken utgöra utgångspunkten. Utredningen bör efter prövning av alla på frågan inverkan omständigheter utmynna i förslag till fullt affärsnäddig organisation samt sådana riktlinjer för affärsbankens skötsel, att såväl de valutavårdande som det allmännas och näringslivets intressen bliva tillgodosedda. Redan från början bör jämväl beaktas, att dualism i ledningen av statens bankverksamhet måtte förhindras. I övrigt böra utredningsdirektiven givas en sådan ram, att även andra uppslag och åtgärder i syfte att befästa den statliga bankverksamheten må kunna prövas.»

Såsom ovan angivits, utmynna motionerna i en hemställan om skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning av lämpligaste formen för anordnande av en statens affärsbank.

Över här ifrågavarande motioner har utskottet inhämtat yttranden från fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret.

*Yttranden
över
motionerna.*

Av dessa yttranden, vilka såsom bilagor fogats vid detta utlåtande, framgår, att fullmäktige i riksbanken förordat bifall till motionärernas förslag om utredning i ämnet. Fullmäktiges beslut har emellertid icke varit enhälligt, i det att fullmäktiges ordförande herr af Jochnick på angivna skäl funnit sig icke kunna ansluta sig till detsamma samt herrar Philipson och Widell ansett, att fullmäktige bort avstyrka ifrågavarande motioner.

Fullmäktige i riksgäldskontoret hava i sitt yttrande avstyrkt bifall till motionärernas hemställan. Mot fullmäktiges beslut hava reservationer anförts dels av herr Kobb, som ansett sig icke kunna motsätta sig en begäran om en förutsättningslös utredning av frågan om lämpligheten och möjligheten att inrätta en statens affärsbank, dels av herr Bäckström, som tillstyrkt den i motionerna begärda utredningen angående lämpligaste formen för anordnande av en statens affärsbank, dels ock av herr Anderson, som anslutit sig till motionärernas förslag under framhållande att frågan icke syntes honom gälla huruvida utan endast på vilket sätt en statens affärsbank bör lämpligast anordnas.

Beträffande innehållet i övrigt av de avgivna yttrandena tillåter sig utskottet hänvisa till ovan omförmälda bilagor.

Utskottet.

Motionärernas förslag åsyftar, att staten skulle, utöver den för närvarande genom riksbanken utövade bankverksamheten, i konkurrens med de privata bankerna börja driva vanlig bankrörelse.

Utskottet har icke kunnat ansluta sig till motionärernas uppfattning om lämpligheten av en sådan åtgärd. Såsom framgår dels av de över motionerna avgivna yttrandena, dels ock av överväganden, som tidigare vid upprepade tillfällen gjorts i frågan, hava ock starkt delade meningar framförts om ändamålsenligheten av en statlig affärsbank i den ena eller andra formen.

Något verkligt behov av att inrätta en dylik bank kan enligt utskottets mening ej anses föreligga. Att en sådan åtgärd icke kan motiveras med behov i och för sig av en ökning utav antalet affärsbanker, torde utan vidare vara klart. Ej heller synes utskottet inrättandet av en statlig affärsbank vara erforderligt såsom medel för ett reglerande inflytande från statens sida på den enskilda bankverksamheten. Vårt lands bankväsende, sådant det utvecklats efter 1897 års bankreform, torde — även om vissa brister kunna anses vidlåda detsamma — i stort sett hava fyllt sina uppgifter i det ekonomiska samhällslivet. De erinringar, som i motionerna framstälts mot den nuvarande bankorganisationen och som väntats kunna undanröjas genom inrättande av en statens affärsbank, synas ock i stor utsträckning avse olägenheter och missförhållanden, vilka befarats kunna uppstå till följd av privatbankernas finansiella maktställning, men som icke påvisats föreligga eller vilkas betydelse i varje fall överskattats. Det är visserligen uppenbart, att staten bör äga i sin hand tillräckliga instrument för att, i den mån detta visar sig erforderligt, kunna undanröja missförhållanden på bankväsendets område och för att i allmänhet befordra en sund utveckling av bankverksamheten. Att för detta ändamål inrätta en särskild statlig affärsbank med alla de olika rörelsegrenar, som tillhöra en modern bankrörelse, anser utskottet emellertid — såsom i det följande skall närmare utvecklas — icke vara nödvändigt.

Om alltså kravet på en statlig affärsbank icke torde kunna motiveras med nödvändigheten av nya reglerande åtgärder från statens sida, synes vidare en särskild anledning att ställa sig betänksam mot nämnda förslag föreligga däri, att ett realiserande av detsamma förvisso skulle innebära ett experiment, som skulle kunna medföra mycket vittgående konsekvenser. Staten skulle därmed upptaga en omfattande affärsverksamhet av sådan art, att den enligt utskottets mening ligger utom området för statens egentliga uppgift. Det torde vidare böra beaktas, att den moderna affärsbanksrörelsen och särskilt kreditgivningen innefattar synnerligen ömtåliga och svåra arbetsuppgifter, för vilkas affärsmässiga handhavande staten torde sakna tillräckliga förutsättningar.

Att utskottet funnit sig böra motsätta sig förslag om nya organ för en utvidgad statsverksamhet på bankväsendets område, har emellertid icke enbart sin grund i utskottets från motionerna avvikande uppfattning rörande

behovet härutinnan och i nyss antydda betänkligheter mot statsdriftens lämplighet i förevarande fall, utan har även föränletts av utskottets bestämda uppfattning, att en så ingripande statsåtgärd på det ekonomiska området som upprättande av en statens affärsbank icke bör vidtagas utan att det befinnes uppenbart, att åtgärden komme att medföra verkliga fördelar för det allmänna eller näringslivet. Detta har emellertid icke blivit i motionerna ådagalagt.

Motionärernas motivering ansluter sig i stort sett till de synpunkter, som av reservanter inom 1917 års bankkommitté framfördes såsom stöd för en utvidgning av riksbankens verksamhet till att omfatta jämväl vanlig bankrörelse. För nämnda reservanters uppfattning hade främst privatbankernas växande maktställning och statsfinansiella hänsyn varit bestämmande. Några ytterligare skäl utöver de sålunda tidigare framförda hava icke blivit i motionerna angivna. Utskottet vill emellertid erinra, att samtliga ledamöter i kommittén voro ense om, att inrättandet av en fristående statlig affärsbank ur flera synpunkter icke kunde anses tillrädligt, samt att kommitténs majoritet företrädde den uppfattningen, att någon utvidgning av den statliga bankverksamheten över huvud taget icke kunde tillstyrkas. De skäl, som voro avgörande för kommitténs ställning, synas utskottet i väsentlig mån alltjämt äga giltighet, detta desto mer som läget på den enskilda bankverksamhetens område, sedan kommittén avgivit sitt betänkande, förändrats i sådan riktning, att de viktigaste av de argument, som åberopats av reservanterna, numera i väsentlig mån förlorat sin aktualitet.

Vid en granskning av de huvudskäl, som åberopats av berörda reservanter och nu upptagits av motionärerna, möter först den i motionerna starkt betonade synpunkten rörande faran av de privata bankernas maktställning. Beträffande denna fråga anser sig utskottet böra framhålla, att den avsevärda kapitalkoncentrationen hos ett mindre antal banker nära sammanhängt med och utgjort en viktig förutsättning för särskilt industriens expansion, samt att densamma även betingats av den världsekonomiska utvecklingen på bankväsendets område. Ett starkt inhemskt bankväsen kan icke i och för sig anses vara av ondo, utan utgör fastmer en fördel för näringslivet på grund av därmed följande rikligare tillgång på bankkredit. Å andra sidan torde det kunna antagas, att nyss angivna faktorer, vilka bidragit till bankkoncentrationen, icke längre skola göra sig gällande med samma styrka som hittills. Det vill vidare förefalla, som om affärsbankernas betydelse på kapitalmarknaden, relativt taget, gått tillbaka under det senaste decenniet. Härtill torde hava bidragit dels en kraftigt ökad sparbanksverksamhet, en stark fondbildning i statens hand ävensom livförsäkringsväsendets och den kooperativa rörelsens utveckling — icke minst på kreditväsendets område — dels ock alltmer ökade medelsplaceringar från allmänhetens sida i obligationer. I fråga om inlåningen torde sålunda numera — till skillnad mot vad fallet var vid tiden för 1917 års bankkommittés verksamhet — råda

fullt effektiv konkurrens, och affärsbankernas inlåningsräntor måste uppenbarligen fastställas med hänsyn till detta förhållande.

Vad angår utlåningen till näringslivet, torde däremot den största delen ombesörjas av privatbankerna, vilkas huvuduppgift just är att tillhandahålla erforderlig kredit åt detsamma, och det lär närmast vara bankernas verksamhet i denna del, som avses av motionärerna, då de förorda åtgärder till skyddande av landets, dess industriens och näringsars intressen gentemot missbruk av det överhandtagande storbanksväldet. I avseende härå vill emellertid utskottet, under åberopande av vad fullmäktige i riksgäldskontoret på denna punkt anfört, framhålla, att det från solida låntagares sida icke torde föreligga anledning till erinran beträffande bankernas lånepolitik, i vad den avser tillgodoseendet av bankmässiga kreditanspråk. Enligt utskottets mening skulle det kunna lända samhällets ekonomiska liv till skada, om en statens affärsbank i sin lånepolitik tillämpade andra ekonomiska grunprinciper i fråga om kapitalfördelningen än de enskilda bankerna. Därest en generösare kreditgivning och behandling i övrigt från en statsbanks sida skulle äga rum beträffande svagare låntagare, torde detta dessutom givetvis icke kunna ske utan stora risker och därmed följande förluster för staten.

I detta sammanhang lär vidare böra beaktas, att de av motionärerna åsyftade olägenheterna beträffande förhållandet mellan industrien och bankerna torde, i den mån de ej avse sådana olägenheter, som befarats kunna uppstå i framtiden, vara att huvudsakligen hänföra till de exceptionella förhållandena under och efter världskriget. Åtgärder med anledning av sistnämnda olägenheter hava emellertid, såsom jämväl i motionerna framhållits, varit föremål för behandling av 1924 års bankkommitté, vilken även framlagt förslag om ändringar i gällande banklagstiftning, avseende restriktiva bestämmelser beträffande bland annat bankers aktieförvärv. Bankkommittén har ansett dessa ändringar vara ägnade att stärka motståndet mot frestelserna att förblanda bankernas egentliga uppgifter inom näringslivet med industriens kommersiella, tekniska och finansiella intressen. Utan att ingå på en prövning av kommitténs förslag vill utskottet framhålla, att resultatet av den sålunda verkställda utredningen givetvis kan komma att bliva av betydelse för en önskvärd reglering av bankernas inflytande på näringslivet. Det torde slutligen ej böra förbises, att det beroende av bankerna, vari vissa näringsföretag råkat i samband med rekonstruktionen efter den senaste krisen i vissa fall redan avvecklats och i andra fall torde utan särskilda åtgärder från det allmännas sida komma att avvecklas, i den mån de ekonomiska förhållandena inom näringslivet förbättras.

Såsom redan förut antytts bör emellertid staten givetvis hava i sin hand sådana medel, genom vilka det kan vara möjligt att, i den mån detta erfordras, ingripa reglerande mot eventuella missförhållanden på bankväsendets område i sådana avseenden, som ligga utom banklagstiftningens räckvidd, t. ex. i fråga om bankernas räntesatser vid utlåning. Enligt utskottets mening äger emellertid riksbanken redan inom ramen av nuvarande bestämmelser

de befogenheter, som krävas för att upprätthålla en enbetydig och tillräckligt fast ledning av riktlinjerna för den enskilda bankverksamheten och på penningmarknaden. Riksbanken äger nämligen möjlighet att träda i mera direkt förbindelse med allmänheten, dels genom år 1920 medgiven rätt till inlåning mot räntegottgörelse och dels genom direkt kreditgivning till näringslivet. Då så är fallet, anser utskottet anledning saknas att tillskapa ett nytt bankinstitut, vars uppgift huvudsakligen skulle bli att utöva ett reglerande inflytande på den enskilda bankverksamheten och att sålunda tjänstgöra såsom ett slags diskontopolitiskt biträde till riksbanken i dess egenskap av landets centralbank. Att fullmäktige i riksbanken i sitt nu avgivna yttrande tillstyrkt en särskild statlig affärsbank, synes ej kunna tillmätas avgörande betydelse, så länge riksbankens nuvarande möjligheter i nyssnämnda hänseende icke ansetts böra utnyttjas i större utsträckning än vad hittills varit fallet. Det har ej heller från fullmäktiges sida påvisats, att dessa möjligheter genom erfarenheten befunnits vara otillräckliga för vinnande av det huvudsyfte, som avsetts med förslaget om en statens affärsbank.

Utskottets uppfattning beträffande nu senast berörda spörsmål om riksbankens ställning innebär emellertid icke en anslutning till motionärernas förslag, att riksbanken skulle eftersträva en återgång till förhållandena, sådana de gestaltade sig före 1897 års bankreform. Den då genomförda arbetsfördelningen mellan riksbanken och privatbankerna, enligt vilken riksbankens väsentligaste uppgift är att vara landets valutavårdande centralbank och privatbankernas att handhava den huvudsakliga kreditförmedlingen till näringslivet, synes utskottet alltjämt böra bestå. Utskottet förutsätter emellertid, att fullmäktige i riksbanken icke underlåta att, i den mån så visar sig erforderligt, utnyttja riksbankens nyss berörda möjligheter i reglerande syfte.

Vidkommande härefter de fördelar i statsfinansiellt avseende, vilka enligt motionärernas uppfattning skulle kunna ernås genom en statens affärsbank, främst i vad avser nedbringandet av kostnaderna för statens upplåning, vill utskottet hänvisa till vad fullmäktige i riksgäldskontoret i denna fråga anfört. Därav torde framgå, att några fördelar för staten med avseende å upplåningen näppeligen stå att vinna genom en statens affärsbank. Riksgäldskontorets ställning vid låneförhandlingar torde numera vara avsevärt starkare och dess beroende av privatbankerna väsentligt mindre än ett decennium tidigare. Icke heller torde den provision, som hittills betingats för privatbankernas, liksom även för riksbankens, medverkan vid emissioner av statslån kunna under föreliggande förhållanden anses oskäligen, särskilt som nämnda provision — vilken i regel utgått efter 1 procent av fast övertagna belopp och, vad privatbankerna angår, under hela perioden 1914—1927 belöpt sig till sammanlagt omkring 3 miljoner kronor — utgjort betalning icke blott för bankernas garanti för de övertagna beloppen utan även för utnytt-

andet av bankernas organisation vid placering av statsobligationer. Utskottet betvivlar, att en statens affärsbank skulle kunna härvidlag tillhandagå riksgäldskontoret på billigare villkor än privatbankerna eller i övrigt medföra några statsfinansiella fördelar. Under sådana förhållanden torde icke heller statsfinansiella skäl kunna åberopas för upprättande av en statens affärsbank.

De huvudskäl, som av motionärerna framförts, synas utskottet sålunda icke utgöra tillräcklig grund för vidtagande av någon åtgärd i motionernas syfte. Några fördelar vare sig för staten eller för landets ekonomiska liv synas icke vara förenade med en statens affärsbank. Däremot står det för utskottet klart, att en bankrörelse av avsedd art skulle kunna medföra vissa olägenheter för staten. Utskottet åsyftar härvid särskilt de risker, som äro förbundna med kreditgivning i allmänhet och i synnerhet för en statsbank, där möjlighet till åsidosättande av krav på krediternas bankmässighet ligger närmare än vid enskild bankverksamhet. Svårigheter torde jämväl uppstå att för en statsbank erhålla en sådan ledning, att banken under alla förhållanden komme att drivas efter fullt affärsmässiga grundsatser.

Med den ställning utskottet, på sätt av det anförda framgår, intagit till frågan om upprättande av ett statligt affärsbanksinstitut, saknar utskottet anledning att närmare ingå på vad motionärerna anført rörande det sätt, på vilket en sådan bank lämpligen borde anordnas och vara organiserad. Under sådana förhållanden får utskottet avstyrka bifall till motionärernas hemställan om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i dylikt syfte.

Åberopande det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motioner I:159 och II:281 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 10 maj 1928.

På bankoutskottets vägnar:

C. E. SVENSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar C. E. Svensson, Gustafsson i Stensholm, Sandler, Lindley, Lindgren, Johansson i Friggeråker, Andersson i Hedsta och Abrahamsson;

från andra kammaren: herrar Borggren, Winkler, Bäcklund, Lovén, Wikström, Kloo, Thore* och Heiding.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *C. E. Svensson, Sandler, Lindley, Borggren, Bäcklund, Lovén* och *Kloo*, vilka ansett, att bankoutskottets yttrande och förslag bort äga följande lydelse:

»Såsom i motionerna framhålles, har riksbankens ställning inom vårt lands bankverksamhet efter 1897 undergått en mycket betydande förändring. I förhållande till de privata bankerna har den, särskilt efter det bankkoncentrationen lett fram till den nuvarande storbanksgrupperingen, väsentligt försvagats. Dess verksamhetsområde har samtidigt förskjutits i den riktningen, att riksbanken koncentrerat sig på sina centralbanksuppgifter men undanträngts eller avstått från sin forna verksamhet som direkt kreditförmedlare. Härmed sammanhänger, att riksbankens avdelningskontor, utbyggda för ordinär bankverksamhet, numera föra en jämfört med privatbankernas kontor mångenstädes tynande tillvaro.

Hela detta utvecklingsförlopp, som trängt tillbaka svenska riksbanken från dess gamla starka ställning i vårt ekonomiska liv, är ägnad att ingiva allvarliga betänkligheter. I synnerhet blir detta fallet, sedan erfarenheten visat, att inom den privata bankverksamheten pågått en stark koncentrationsrörelse och att monopolistiska tendenser inom området förefinnas. Utskottet anser, att ett stärkande bör ske av den statliga bankverksamhetens ställning genom utvidgande av de direkta kreditförbindelserna med allmänheten och hänvisar beträffande de allmänna skälen härför till vad som anförts, förutom i motionerna, uti yttranden av majoriteten bland riksbanksfullmäktige och minoriteten bland riksgäldsfullmäktige.

Vad i dessa yttranden anförts synes utskottet giva vid handen, att en dylik utvidgad verksamhet — såsom nyss omförmälts innebärande ett återupptagande av riksbankens forna verksamhetsprogram — bör, därest den kan i lämplig form organiseras, *dels* utgöra ett stöd för riksbankens fyllande av sina centralbanksfunktioner, *dels* vara till lättnad för riksgäldskontorets lånetransaktioner, *dels* ock innebära redan genom tillvaron av konkurrensen från ett allmänt företag inom ett av monopoltendenser delvis behärskat, i vart fall starkt hotat område, fördelar för hela näringslivet och allmänheten och sålunda vara till samhällsekonomiskt gagn.

Ett reglerande inflytande från det allmännas sida över bankverksamheten erkännes allmänt vara behöfligt. Att överlåta denna påverkan åt den allmänna banklagstiftningen allena, leder emellertid, synes det utskottet, hän emot en mer rigorös utformning av denna lagstiftning än som är av nöden, därest effektiv konkurrens genom ett allmänföretag upprätthålles.

Det av utskottet ovan gjorda förbehållet om åstadkommande av lämpliga former för den utbyggda verksamheten är av vikt att förtjäna särskilt understrykas, och den av motionärerna begärda utredningen torde därför böra härpå särskilt inriktas. Enligt utskottets uppfattning bör ock med ställningstagande till frågan om utvidgad statlig bankverksamhet anstå, tills sådan utredning föreligger. Definitiv ståndpunkt även i principfrågan kan därvid tagas under vederbörlig kännedom om de alternativa lösningar av organisationsfrågan, som kunna lämpligen komma i fråga. Utskottet finner alltså en *allsidig* utredning i den av motionärerna väckta frågan påkallad.

Utan att vilja begränsa utredningens ram till allenast härefter nämnda spörsmål vill utskottet nu angiva några punkter, som vid utredningen böra ägnas beaktande.

Därvid bör sålunda givetvis övervägas, vilken form för bedrivande av vidgad statlig bankrörelse, som är med hänsyn till riksbankens centralbanksuppgift mest lämplig. De uppslag, som framförts inom 1917 års bankkommitté, inom riksbanksfullmäktige och uti motionerna, böra ur bland annat denna synpunkt prövas. Utskottet vill understryka, att sådana anstalter icke böra ifrågakomma, som skada valutavårdens behöriga utövande.

Åt frågan om verksamhetens organisation, särskilt ledningen av den affärsmässiga bankrörelsens grenar, måste ägnas stor uppmärksamhet. Utskottet vill icke härvid intaga någon förhandsståndpunkt men önskar framhålla, att utredningen bör känna sig obunden av nuvarande organisationsform och sålunda oförhindrad att pröva, huruvida den affärsmässiga bankverksamhetens handhavande kräver ett nyskapande av andra, friare former.

Till frågan, om denna verksamhet skall försiggå i ett från centralbanken fullt fristående företag — i aktiebolagets form eller annan gestalt — eller ock i en eller annan form vara till centralbanken direkt anknuten, tager utskottet icke ställning.

Med dessa frågor sammanhänger ock spörsmålet om den allmänna banklagstiftningens tillämplighet på en i statens hand lagd affärsbankrörelse.

I förevarande sammanhang må vidare uppmärksamhet ägnas åt statens nuvarande ställning som innehavare av aktiemajoriteten uti ett som privatbank arbetande företag, Jordbrukarbanken. Därest under den förordade undersökningens genomförande staten alltjämt är innehavare av denna aktiepost, har undersökningen självfallet att upptaga frågan, om ett dylikt företag är, respektive genom ombildning kan bliva en lämplig form för bedrivande av en direkt statskontrollerad bankverksamhet, och hurudant detta företags förhållande till riksbanken därvid bör gestalta sig.

Enär riksbanken dels är en statens affärsbank, i den mån den, såsom i viss utsträckning alltjämt sker, bedriver vanlig bankverksamhet, dels är utrustad med viss befogenhet att utvidga densamma, bör uti utredningen jämväl ingå att söka fastställa, hur långt här ifrågakommande allmänna

intressen kunna tillgodoses inom ramen av nuvarande befogenheter och organisation.

Slutligen torde åt avdelningskontorens ställning vid den ena eller andra lösningen av frågan om utvidgad statlig bankverksamhet böra ägnas prövning, en angelägenhet, som ej minst ur den synpunkten är viktig, att en affärsbank, organiserad och ledd såsom ett allmänföretag, har att ägna ett såvitt möjligt allsidigt intresse åt olika näringar och landsändar.

På grund av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen, i anledning av förevarande motioner I:159 och II:281, må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning rörande lämpligaste formen för anordnande av en statens affärsbank samt därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.»

Bilaga 1.**Sveriges Riksbank.**

Till riksdagens bankoutskott.

I skrivelse den 2 nästlidna februari har utskottet anhållit, att fullmäktige ville avgiva och till utskottet inkomma med yttrande över två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner I: 159 och II: 281, i vilka dels framställts vissa önskemål beträffande riksbankens verksamhet, dels ock yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av lämpligaste formen för anordnande av en statens affärsbank.

Med anledning härav få fullmäktige anföra följande.

Såsom framgår av motionerna, var frågan om anordnande av statlig bankverksamhet av samma art som vanlig bankrörelse föremål för behandling av 1917 års bankkommitté.

Kommittén avstyrkte därvid inrättandet av en statens affärsbank.

Reservanter inom kommittén uttalade emellertid den mening, att en utvidgning av statens verksamhet på den vanliga bankrörelsens område kunde anses tillräddig men borde ske, icke genom inrättande av en statens affärsbank, utan genom riksbankens uppdelning på två avdelningar, av vilka den ena skulle driva vanlig affärsbankrörelse.

I ett den 4 december 1919 över kommitténs berörda förslag avgivet yttrande till Konungen förklarade sig fullmäktige kunna i stort sett ansluta sig till reservanternas motivering, i den mån denna principiellt ginge ut på att en utvidgning av statens verksamhet på ifrågavarande område vore tillräddig; och hade därvid för fullmäktiges uppfattning i främsta rummet privatbankernas växande maktställning och statsfinansiella hänsyn varit bestämmande. I förra avseendet erinrade fullmäktige, att med bankernas ökade makt och därmed ökade möjligheter till maktmissbruk behöv av ökad kontroll framträdde. Bankspektionen, som vore den kontrollerande myndigheten, hade emellertid till uppgift huvudsakligen att tillse, att banklagens föreskrifter iakttoges. En ökad maktkoncentration på bankväsendets område innebure även en fara för att monopolsträvanden skulle göra sig gällande. Exempel på tendenser i dylik riktning vore särskilt till finnandes å området för statens upplåning. En utvidgning av den statliga bankverksamheten till att omfatta även vanlig affärsbankrörelse vore utan tvivel ett kraftigt medel till avvisande av berörda monopolistiska tendenser. I svenska bankföreningen ägde storbankerna ett medel till utövande av ett dominerande inflytande över privatbankväsendet i dess helhet. En för statens räkning driven, av allmänna synpunkter ledd affärsbankrörelse torde kunna på ett verksamt sätt moderera detta mäktiga inflytande. Enligt fullmäktiges mening borde en statsbank med lämplig organisation och vidsträckta direkta förbindelser med allmänheten vara riksgäldskontoret till stor nytta vid placering av statens obligationer och skattkamarväxlar.

Fullmäktige hade sedan lång tid tillbaka med eftertryck hävdad den meningen, att riksbanken i möjligast vida utsträckning borde vara statens bankir. Verksamheten på detta område, vilken för riksbankens del under de senare åren betydligt utvidgats, skulle i hög grad underlättas, om vid riksbankens sida stode en i intimt samförstånd med densamma arbetande statens affärsbank.

Invändningar kunde visserligen riktas mot inrättandet av en sådan bank, och fullmäktige hade också tidigare uttalat betänkligheter i detta avseende,

men förhållandena hade sedermera väsentligen förändrats. Behovet av ökad statlig kontroll över privatbankväsendet samt angelägenheten av att möjligast gynnsamma förutsättningar skapades för tillgodoseende av de alltmer krävande statsfinansiella uppgifterna hade kommit fullmäktige att frånträda dessa betänkligheter; och hade fullmäktige sålunda i likhet med reservanterna inom kommittén kommit till den övertygelsen, att en utvidgning av statens verksamhet till att omfatta affärsbankrörelse kunde anses tillräddig.

En sådan utvidgning kunde tänkas ske antingen inom riksbanken eller genom inrättande av en ny statsbank eller ock genom förståtligande av någon redan bestående privatbank.

Enligt det sistnämnda alternativet hade staten att antingen helt övertaga någon bank, vilket givetvis måste ställa sig synnerligen dyrbart, eller ock köpa sig in i en sådan. Det senare vore dock förenat med stora svårigheter, särskilt i fråga om överenskommelse med bankens aktieägare, och syntes därför en utvidgning knappast kunna ifrågasättas enligt detta alternativ.

Reservanterna, vilka anslutit sig till det ovan förstnämnda alternativet, hade, såsom redan omförmälts, ansett, att utvidgningen borde ske genom riksbankens uppdelning på två avdelningar, i ekonomiskt avseende från varandra strängt åtskilda. Visserligen syntes något hinder i och för sig icke möta för en uppdelning av bankens verksamhet. En sådan kunde nämligen ske antingen på sätt reservanterna ifrågasatt eller ock genom de båda avdelningarnas fullständiga särskiljande från varandra. I det förra fallet bleve den övervägande formell och riksbanken komme fortfarande att stå i obegränsad ansvarighet för båda avdelningarna; i det senare åter bleve uppdelningen reell, men då uppstode, icke en tudelad riksbank, utan två av varandra oberoende banker, två juridiska personer, vilka icke syntes kunna inrymmas under den gemensamma firman »Sveriges riksbank».

Fullmäktige erinrade vidare, att vid de tillfällen, då fråga varit om utvidgning av riksbankens verksamhet att omfatta jämväl affärsbankrörelse, fullmäktige konsekvent hävdad den uppfattningen, att sådan bankverksamhet, som kunde befaras bliva till hinder för fullgörandet av riksbankens åligganden såsom centralbank, icke borde av riksbanken drivas. Denna uppfattning hade även vunnit stöd av bankoutskottet och riksdagen, och vidhölle fullmäktige alltjämt sin ståndpunkt. Tillika framhöllo fullmäktige, att privatbankväsendets utveckling med fog kunde sägas hava varit sådan, att den ställde ökade krav på riksbanken såsom centralbank. I betraktande av riksbankens åligganden härutinnan kunde fullmäktige följaktligen icke biträda förslaget, att en utvidgning av för statens räkning driven bankverksamhet skedde genom uppdelning av riksbanken på två avdelningar. Däremot ansågo fullmäktige, att denna rörelse borde anordnas genom en för ändamålet särskilt grundad statsbank, och hemställde därför, att Kungl. Maj:t ville uppdraga åt särskilda sakkunniga att utreda, huru en sådan bank borde vara organiserad.

Vid ärendets behandling inom fullmäktige förklarade två av fullmäktige sig anse, att en utvidgning av den statliga bankverksamheten lämpligast åtminstone tillsvdare borde äga rum inom riksbanken och att en utredning härom närmast borde vara att förorda, dock ansågo sig dessa fullmäktige även kunna biträda en utredning efter sådana linjer, som majoriteten föreslagit. Däremot uttalade sig två andra fullmäktige mot inrättandet av en statens affärsbank.

Sedan fullmäktige den 4 december 1919 avgåvo ovan refererade yttrande, har enligt fullmäktiges mening ingenting inträffat, som varit ägnat att rubba den uppfattning fullmäktige då uttalade. Erfarenheterna under den sedan dess förflutna tiden hava snarare varit ägnade att bekräfta giltigheten av de skäl, fullmäktige då anförde till förmån för en utredning av frågan, huru en statens affärsbank borde vara organiserad.

Under dessa förhållanden anse sig fullmäktige nu böra förorda bifall till motionärernas förslag.

Protokollsutdrag utvisande vid ärendets behandling inom fullmäktige uttalade skiljaktiga meningar bifogas.

Stockholm den 29 mars 1928.

ADOLF AF JOCHNICK.

VICTOR MOLL.

WALTER PHILIPSON

EMIL KRISTENSSON.

A. AMNÉR.

LUDVIG WIDELL.

VIKTOR LARSSON.

Carl Törneblad.

Bilaga till fullmäktiges i riksbanken yttrande.

Utdrag av protokoll hos fullmäktige i riksbanken den 29 mars 1928.

Närvarande:

Ordföranden herr AF JOCHNICK, vice ordföranden herr MOLL, herrar PHILIPSON, KRISTENSSON, AMNÉR, WIDELL, LARSSON.

§ 13.

Föredrogs ånyo en från bankoutskottet inkommen, sedan den 9 nästlidna februari vilande skrivelse med anhållan om fullmäktiges yttrande över två inom riksdagen väckta likalydande motioner, nämligen i första kammaren nr 159 och i andra kammaren nr 281, om utredning av lämpligaste formen för anordnande av en statens affärsbank m. m.

Efter överläggning i ärendet beslöto fullmäktige, på hemställan av förste deputeraden, att däri avgiva yttrande med skrivelse enligt registraturet.

Ordföranden anhöll att få till protokollet antecknat följande särskilda yttrande:

»Jag har icke kunnat ansluta mig till fullmäktiges beslut att tillstyrka ifrågavarande utredning och får som motivering för denna min ståndpunkt anföra följande.

Det är enligt min mening av utomordentlig betydelse för vårt lands ekonomiska utveckling, att riksbanken på varje tidpunkt har till sitt förfogande alla de befogenheter och allt det inflytande, som erfordras för vården av landets valuta och för upprätthållande av en enhetlig och fast

högsta ledning av de allmänna riktlinjerna för bankverksamheten och på penningmarknaden.

I sådant avseende syntes emellertid under tiden närmast före år 1919 utvecklingen av den privata bankverksamheten ingiva vissa betänkligheter. Jag anslöt mig därför till det reservationsvis inom 1917 års bankkommitté framförda yrkandet, som intogs i dess år 1919 avgivna utlåtande, att det, som förhållandena då gestaltade sig, kunde ur allmänna synpunkter anses tillrådligt, att man som extraordinärt hjälpmedel för tillgodoseende av ovan nämnda syfte företog en utvidgning av den statliga bankverksamheten. Man tog dock därvid sikte på en mera tillbakadragen och starkt begränsad sådan verksamhet, som icke skulle inlåta sig på någon mera omfattande, affärsmässig kreditgivning, utan fastmer söka vinna det reglerande syfte, som uteslutande därmed avsågs, genom verksamhetens befintlighet och dess auktoritativa ställning. Det vore nämligen, yttrade reservanterna, icke genom konkurrens, utan förnämligast genom samarbete med den privata bankverksamheten, som en statlig bankverksamhet skulle kunna fylla sina reglerande uppgifter. För att tillförsäkra sig garantier för dess utveckling i sådan riktning borde den anordnas inom riksbanken, vilket skulle kunna ske utan att störande inverka på eller eljest medföra några olägenheter för centralbankverksamheten.

Sedan ovan nämnda utlåtande avgavs, har emellertid situationen på den enskilda bankverksamhetens område väsentligt förändrats. Under det att privatbankerna förut kunde utan mera nämnvärd konkurrens fastställa sina inlåningsräntor, särskilt emedan sparbankverksamheten härvidlag icke var av någon betydelse, så hava numera avsevärda inlåningsmedel överflyttats från affärsbankerna till sparbankerna, och av nya inlåningsmedel taga sparbankerna alltjämt i anspråk avsevärt större del, än förut varit fallet. Betydelsen av denna förändring framgår av vissa i motionen anförda siffror, vilka utvisa, att under tiden 1918—1926 inlåningsmedlen i de enskilda bankerna minskats med omkring 1,049 miljoner kronor och i sparbankerna ökats med omkring 1,114 miljoner kronor. Då under senare tid beträffande privatbankernas utlåningsräntor kunnat konstateras vissa avvikelser från riksbankens räntesatser, torde detta i huvudsak sammanhånga med de abnormala förhållanden, som krigs- och efterkrigsårens penningvärdesväxlingar medfört även på bankområdet, och man lär kunna utgå ifrån, att efter hand, i mån som förhållandena bliva mera normala, en återgång till äldre praxis skall här äga rum. De ur samhälleliga synpunkter betänkliga tendenser till en stigande ökning av affärsbankernas makt över näringslivet, som under åren närmast före 1919 allt mer trädde i dagen — bankkoncentrationen, emissions- och dotterbolagen, bankernas aktieförvärv m. m. — äro synbarligen stadda på återgång. Några nya mera betydelsefulla banksammanslagningar — för dylika åtgärder erfordras för övrigt numera Kungl. Maj:ts tillstånd — lära knappast vara att räkna med, emissionsverksamheten är med stora förluster så gott som likviderad, och bankerna hava strävat efter att inskränka sin aktiebelåning samt söka i möjligaste mån avveckla de stora industrikrediterna. Å andra sidan lära krediter för äldre och nya kreditvärdiga företag kunna i tillräcklig utsträckning erhållas. Slutligen har 1924 års bankkommitté föreslagit, att bankernas nuvarande aktieförvärvsrätt skulle i huvudsak borttagas. Även ur statsfinansiella synpunkter synes behov av några extraordinära hjälpmedel numera knappast föreligga. Statens upplåning, som under kriget och även därefter måste genom de enskilda bankernas förmedling taga i anspråk betydande belopp

från den inhemska kapitalmarknaden, har alltmera inskränkts, och tendensen synes gå i riktning mot en genom amortering å statsskulden allt mer minskad upplåning. Riksgäldskontoret lärer också i avsevärt mindre grad än förut vara i behov av de enskilda bankernas medverkan för sina låne-transaktioner. De stora statliga och halvstatliga fonder, som årligen ökas med ansevärliga belopp, torde kraftigt kunna stödja statens framtida lånekrav.

Jag har därför vid ett allsidigt överbäggande av förhållandena kommit till den uppfattning, att riksbanksledningen i nuvarande läge synes äga tillräckliga möjligheter att under samarbete med riksgäldsfullmäktige, bankinspektionen och representanter för de enskilda penninginrättningarna kunna utöva allt det inflytande, som den kan finna erforderligt för fyllande av sina särskilda och allmänna arbetsuppgifter, och att några nya, extraordinära hjälpmedel för detta syfte eller ur andra allmänna synpunkter åtminstone tills vidare icke synas erforderliga.

Och detta så mycket mera som riksbanken ju har möjlighet att inom ramen av nuvarande bestämmelser kunna, om så i reglerande syfte eller av andra skäl kan anses påkallat, träda i mera direkt förbindelse med allmänheten dels genom dess år 1920 medgivna rättighet att mottaga inlåningsmedel mot räntegottgörelse och dels genom att i vidare utsträckning än nu är fallet tillhandahålla näringslivet sådana krediter, vilka icke utöva något onormalt inflytande på sedelomloppet utan falla inom en centralbanks normala verksamhetsområde.

Skulle emellertid läget bliva sådant, att dylika, ur allmänna synpunkter påkallade åtgärder skulle befinnas otillräckliga, torde i första hand böra ifrågasättas sådana mera vittgående föranstaltningar, som år 1919 föreslogos, d. v. s. en utvidgning av riksbankens verksamhet för att bereda densamma ökat inflytande över den enskilda bankverksamheten.

Det skulle måhända synas, att jag med min allmänna syn på privatbankverksamhetens samhällseliga betydelse och uppgifter borde, trots det nuvarande läget, icke hava alltför mycket att erinra emot en sådan utredning, som här föreslås och som kunde i viss mån betraktas som en fortsättning av de av 1917 års bankkommitté verkställda utredningarna. Däremot talar emellertid dels den omständigheten, att en dylik, i förtid anordnad utredning kommer, om dessa frågor sedermera bliva aktuella, att bliva föråldrad, och dels och framför allt det förhållandet, att den här föreslagna utredningen syftar till helt andra linjer än dem, till vilka jag förut anslutit mig. Utredningen synes nämligen icke vara avsedd att bliva förutsättningslös, utan ett tillstyrkande av motionen skulle, såvitt jag kan finna, innebära ett principiellt inträdande för tillskapandet av en omfattande, på den nuvarande jordbrukarbankens rörelse uppbyggd statlig affärsbankverksamhet, som genom konkurrens skulle söka utöva ett reglerande inflytande på den enskilda bankverksamheten.

Samtliga ledamöter i 1917 års bankkommitté voro ense om, att inrättandet av en statlig affärsbank ur flera synpunkter icke kunde anses tillrådligt. Vad som sedermera inträffat har endast ytterligare bestyrkt min uppfattning, att en dylik anordning efter i huvudsak sådana linjer och med sådant syfte, som i motionen angives, sannolikt icke skulle bereda riksbanken ökat inflytande eller över huvud medföra sådana fördelar ur allmänna synpunkter, som därmed åsyftades, men däremot kunna medföra allvarliga olägenheter för riksbanken, staten och näringslivet.

Erfarenheterna under senaste årtiondet från andra länder synas mana till försiktighet beträffande vidtagandet av oprövade statsåtgärder på det ekono-

miska området. Där man från statens sida sökt eller varit nödgad söka sig fram efter delvis nya linjer på bankverksamhetens område, har det visat sig, att en mera allsidig kreditgivning från statliga institutioner till den enskilda företagsamheten innefattar synnerligen ömtåliga och svåra arbetsuppgifter, för vilkas affärsrättshandhavande en statlig verksamhet i allmänhet saknar tillräckliga förutsättningar, men vid vilken medel, för vilka staten står i ansvar, ofta komma att utnyttjas på ett ur rikssynpunkter olämpligt sätt, och att en efter sådana linjer anordnad statlig verksamhet i allmänhet icke kunnat tillgodose det speciella syfte, som med densamma avsetts. Å andra sidan har man kunnat iakttaga, hur centralbanksledningarna i vissa andra länder, trots de synnerligen svåra problem, de haft och alltjämt hava att bemästra, icke funnit anledning att därvid tillgripa några nya, extraordinära hjälpmedel, utan haft möjligheter att genom ett utvidgat och målmedvetet samarbete med de enskilda penninginrättningarna upprätthålla en enhetlig och fast ledning av riktlinjerna för den enskilda bankverksamheten och på penningmarknaden. Så har exempelvis varit fallet såväl i Tyskland, där man haft att arbeta under trycket av en stark kapitalbrist, som i U. S. A., där centralbanksledningen beretts ständiga svårigheter genom kapitalöverflöd.

Nu föreliggande erfarenhet såväl inom som utom landet synes sålunda giva vid handen, att staten genom en insiktsfullt avvägd banklagstiftning och genom centralbanken under dess samarbete med övriga statliga institutioner på området och representanter för de enskilda penninginrättningarna torde i allmänhet äga goda möjligheter att utöva ett ur allmänna välfärdsynpunkter tillräckligt reglerande inflytande på den enskilda bank- och sparbankverksamheten.»

Herrar *Philipson* och *Widell* anmälde reservation och förenade sig om följande yttrande:

»På grund av de skäl, som i 1917 års bankkommittés betänkande nr 6 anförts emot en utsträckning av den statliga bankverksamheten, vilka skäl synas oss fortfarande äga oförminskad giltighet, anse vi, att fullmäktige bort avstyrka ifrågakvarande motioner.»

Ur protokollet:

Marcus Öhlin.

Riksgäldskontoret.

Till riksdagens bankoutskott.

I skrivelse av den 2 nästlidna februari har utskottet anhållit, att fullmäktige i riksgäldskontoret ville avgiva och till utskottet inkomma med yttrande över två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade lika lydande motioner, nr 159 i första kammaren och nr 281 i andra kammaren, i vilka motioner yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av lämpligaste formen för anordnande av en statens affärsbank.

Med anledning därav få fullmäktige anföra följande.

Innan riksbanken genom lagen den 12 maj 1897 erhöi sedelmonopol, bedrev den en efter då förhandenvarande förhållanden ganska omfattande in- och utlåningsrörelse i direkt förbindelse med allmänheten. Riksbanken skulle visserligen enligt nämnda lag fortfarande få idka utlåningsverksamhet av ungefärligen samma art som privatbankerna, men denna verksamhet har under årens lopp till största delen avvecklats, så att riksbankens direkta utlåning till allmänheten numera är försvinnande liten i jämförelse med privatbankernas. Riksbanken har sålunda alltmera odelat ägnat sig åt sina huvuduppgifter som centralbank, nämligen att förse rörelsen med betalningsmedel, att reglera betalningsförhållandena till utlandet samt att upprätthålla värdet av landets valuta.

Efter att hava framhållit detta i sitt den 4 december 1919 avgivna yttrande över 1917 års bankkommittés betänkande nr 6 om anordnande av statlig bankverksamhet av samma art som vanlig bankrörelse, uttalade fullmäktige:

»Då man synes kunna utgå därifrån, att den begränsning av riksbankens utlåningsverksamhet, som sålunda ägt rum, varit betingad av de ekonomiska förhållandenas egen utveckling, måste enligt fullmäktiges mening synnerligen vägande skäl kunna anföras för, att en så stor och viktig åtgärd som inrättande av en statens affärsbank — vare sig en självständig sådan eller en avdelning av riksbanken — må komma i fråga. Detta synes emellertid fullmäktige ej vara förhållandet.» Fullmäktige intaga allt fortfarande samma principiella ståndpunkt och hålla alltså före, att en statens affärsbank icke bör inrättas i den ena eller andra formen utan synnerligen starka skäl.

Innan fullmäktige övergå till en granskning av den motivering, som anförts för upprättande av en statens affärsbank, synes det vara nödvändigt att klargöra innebörden av det yrkande, vari årets motioner utmynna. På grund av anförd motivering hemställa motionärerna, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av lämpligaste formen för anordnande av en statens affärsbank». Det är således icke en förutsättningslös utredning av hela frågan, som begäres, utan ett bifall till motionärernas yrkande måste innebära ett principuttalande till förmån för upprättande av en statens affärsbank samt en anhållan om utredning allenast av lämpligaste formen för densamma. Fullmäktige vilja emellertid uttala sig om frågan i dess helhet, med huvudvikten lagd på spörsmålet om en statlig affärsbanks betydelse för statens upplåning.

I sitt utlåtande över 1917 års bankkommittés betänkande nr 6 sammanfattade fullmäktiges flertal sin uppfattning beträffande en statlig affärsbanks betydelse för statens upplåning så, att de fördelar, en sådan bank

skulle kunna medföra för statens upplaning eller i övrigt för dess finanser, ej vore så betydande, att de i och för sig utgöra tillräckligt skäl för en så omfattande och djupt ingripande åtgärd som inrättandet av den dylik bank skulle innebära.

Fullmäktige, som för närvarande kunna överblicka en längre tid med företrädesvis inhemska statslån än vad fallet var år 1919, då ovan nämnda uttalande avgavs, hålla före, att erfarenheten efter år 1919 ytterligare bekräftat riktigheten av det då fällda omdömet. Efterföljande återblick torde vara ägnad att giva stöd åt denna mening.

Under de senaste decennierna av 1800-talet och de följande åren fram till krigsutbrottet år 1914 måste riksgäldskontoret anlita den utländska låne-marknaden, varvid vanligen en, två eller tre svenska storbanker medverkade såsom förmedlare till och representanter för de utländska banker, som sammanslöto sig till långivande konsortier; ibland voro de svenska bankerna konsortiemedlemmar. Lånekostnaderna voro jämförelsevis höga. Ett lån å 3 miljoner pund sterling övertogs år 1908 av ett bankkonsortium till 94.5 procent och emitterades till 98 procent; riksgäldskontoret bekostade obligationernas tryckning, men utländska stämplat och andra utgifter i samband med lånets emitterande och notering betalades av konsortiet; lånet löper med 3.5 procents ränta (till 20 juni 1918 4 procent). År 1911 emitterades, likaledes till 98 procent, ett 4-procents statslån å 100 miljoner francs, varav ett bankkonsortium fast övertog 60 miljoner till 93 procent och inom viss tid återstoden till samma kurs; villkoren voro i övrigt desamma som år 1908. 1913 års 4.5-procents lån å 100 miljoner francs övertogs till en kurs av 93.5 procent av ett bankkonsortium, som emitterade detsamma till 98.5 procent (med viss förmån för riksgäldskontoret, om emissionskursen kunde hållas högre); av skillnaden å 5 procent skulle utländska stämplat, vilka i Frankrike voro 2 procent, och andra emissionskostnader bestridas. Kostnaderna voro sålunda stora, men det finnes ingen anledning antaga, att svenska staten blivit hårdare behandlad än andra likvärdiga stater.

Enligt fullmäktiges mening har riksgäldskontorets ställning gent emot långivande penninginstitut blivit starkare och självständigare under det senaste decenniet, vilket synes vara beroende av flera olika omständigheter. Den främsta är, att de svenska statsmakterna vårdat sig om valutatan och skött statsfinanserna på ett sådant sätt, att svenska staten står i första ledet av låntagande stater i kreditvärdighet och anseende för en sund statshushållning. Vidare må framhållas, att de flesta statslånen från krigets början upptagits inom landet och att riksgäldskontoret med riksbankens medverkan kunnat nedbringa omkostnaderna för lånen betydligt under vad de tidigare varit. Följande uppgifter torde förtjäna anföras.

Från hösten 1914 har riksgäldskontoret upptagit 14 statslån, därav 3 i Förenta Staterna, varav ett kortfristigt lån återbetalats, samt 11 inom landet, nämligen 8 statsräntelån och 3 premieobligationslån, av vilka senare ett inlösts; 2 statsräntelån omfatta vardera 2 emissioner. Vid de flesta inhemska låneoperationerna har riksgäldskontoret samarbetat med ett konsortium av de svenska storbankerna; med riksbanken består givetvis alltid en samverkan. Fördelen för riksgäldskontoret av ett sådant samarbete med storbankskonsortiet har legat däri, att konsortiet fast övertagit viss större del av ett lån, därvid utnyttjande respektive bankers organisation för placering av obligationer hos det klientel som de stått i förbindelse med. I många fall är en dylik samverkan synnerligen fördelaktig, men i allmänhet har dock bankkonsortiets betydelse för statens totala fasta

upplåning missuppfattats och överdrivits. Till belysning härav må följande sifferuppgifter meddelas.

Bankkonsortiet har sålunda under åren 1914—1927 fast övertagit 326.6 miljoner kronor eller 32.8 procent av den totala fasta upplåningen under denna tid. Det kortfristiga dollarlånet och 1918 års premieobligationslån hava därvid icke medräknats; det senare har konverterats vid upptagande av 1923 års lån av samma typ, vilket i sin helhet medtagits. Bankkonsortiets fast övertagna del av 1927 års lån utgör en tämligen hög procent av lånet, men det må anmärkas, att detta ännu icke är avslutat, utan att obligationer av detsamma fortfarande försäljas till insättare i postsparbanken och eventuellt, därest särskild anledning förefinnes, även till statsinstitutioner och andra, varigenom riksgäldskontorets egen andelsprocent kommer att ökas och bankkonsortiets att nedgå.

Inhemska statslån 1914—1927.

	Av bankkotsortiet fast övertagna belopp	Av riksbanken fast övertagna belopp	Av riksgäldskotoret gjorda försäljningar	Summa	Bankkotsortiets andel i %
1914 års lån:					
1:a emissionen	53,125,000	11,875,000	—	65,000,000	81.7
2:a emissionen	—	—	98,100,000	98,100,000	0
1916 års lån:					
1:a emissionen	39,500,000	10,000,000	10,500,000	60,000,000	65.8
2:a emissionen	38,000,000	6,000,000	14,430,000	58,430,000	65
1917 års lån	40,000,000	10,000,000	18,600,000	68,600,000	58.3
1918 års lån	51,000,000	11,500,000	32,510,200	95,010,200	53.7
1921 års lån	35,000,000	7,500,000	51,632,200	94,132,200	37.2
1921 års premielån	—	—	100,000,000	100,000,000	0
1923 års 4 1/2 % lån	—	15,000,000	13,459,800	28,459,800	0
1923 års premielån	—	—	120,000,000	120,000,000	0
1923 års 5 % lån	35,000,000	7,500,000	24,082,400	66,582,400	52.6
1927 års 4 1/2 % lån	35,000,000	7,500,000	14,709,000	57,209,000	61.2
	326,625,000	86,875,000	498,023,600	911,523,600	35.8
		584,898,600			
Riksgäldskotorets upplåning av statsinstitutioner åren 1914—1927	—	—	82,771,500	82,771,500	0
Summa	326,625,000	86,875,000	580,795,100	994,295,100	32.8
		667,670,100			

Den provision, som utgått till bankkotsortiet (och till riksbanken), d. v. s. skillnaden mellan övertagningskurs och emissionskurs, har varit för

1914 års lån, första emissionen	1 à 1.5 %
1916 års lån, första emissionen	1 %
1916 års lån, andra emissionen	1 %
1917 års lån	1 ev. 3/4 % (faktiskt 3/4 %)
1918 års lån	1 %
1921 års lån	1,5 ev. 1 1/4 % (faktiskt 1 1/4 %)
1923 års lån (5 %)	1 %
1927 års lån	1 %

I regel har provisionen salunda utgjort en procent; en gång har den gått ned till $\frac{3}{4}$ procent och två gånger gatt något högre. Den har alltså hallit sig avsevärt lägre än för de utländska lånen före kriget.

Vad som bidragit att göra riksgäldskontoret mera oberoende av bankkonsortiet är — utom redan anförda omständigheter — de lyckade emissionerna av premieobligationslånen, varigenom riksgäldskontoret kommit i närmare kontakt med allmänheten, den växande placeringen av statsinstitutioners medel i riksgäldskontoret, det under de senare åren minskade upplåningsbehovet samt den ökade sparverksamheten inom landet. I samband härmed må anföras, att riksgäldskontoret endast i exceptionella fall behöver upptaga ett statslån vid en *bestäm*d tidpunkt. I regel kan den för låneoperationen lämpliga tidpunkten utan större olägenheter avvaktas. Förhållandet är nämligen, att statskontoret varje år i början av december kunnat överlämna till riksgäldskontorets förvaltning en avsevärd del av influtna skattemedel, år 1926 131 miljoner och år 1927 150 miljoner kronor. Med dessa medel samt de insättningar, som gjorts av statsinstitutioner, har riksgäldskontoret kunnat bestrida alla sina utgifter, inklusive återbetalningar till statskontoret, långt inpå nästa år, vanligen över halvårsskiftet. Om riksgäldskontoret skulle vilja för att möta senare utbetalningar upptaga ett inhemskt lån, kan tidpunkten för lånet under nämnda förhållanden mycket väl uppskjutas i månader, eventuellt till följande år, i det att riksgäldskontoret kan påräkna riksbankens medverkan vid upptagande av tillfälliga lån.

Av ovanstående framställning torde framgå, att riksgäldskontorets beroende av storbankerna icke med fog kan sägas vara av den art, att en statens affärsbank är motiverad ur synpunkten av statens upplåning. Om en sådan bank skulle komma till stånd, bör den naturligtvis beredas tillfälle medverka vid inhemska låneemissioner, men i vad mån den då kan göra verkligt gagn, synes i hög grad vara beroende av dess förmåga att komma i kontakt med ett kapitalplacerande klientel. Den fördel, som eventuellt skulle kunna ligga däri, att en statsbank vid behov kunde kring sig samla medelstora banker till en motvikt emot storbankerna och deras konsortium, borde numera kunna ersättas med lämpliga åtgärder av riksgäldskontoret självt i samråd med riksbanken. Fullmäktiges politik synes böra gå ut på att vid inhemska låneemissioner samarbeta med storbankskonsortiet, när så befinnes vara lämpligt och nyttigt, och att eljest handla självständigt med riksbankens medverkan.

Ej heller vid upptagande av utländska statslån behöver beroendet av storbankerna inom landet numera bliva allt för starkt. Vid förhandlingarna angående 1924 års dollarlån företrädde de olika svenska storbankerna olika amerikanska bankintressen, varigenom en vid det tillfället gagnelig konkurrens uppkom. Om riksgäldskontoret framdeles skulle finna lämpligt att anlita den utländska lånemarknaden torde förhållandet bliva likartat, i det att de svenska storbankerna svårligen lära sluta sig tillsammans såsom förmedlare av ett utländskt statslån, försåvitt icke de utländska banker de representera också sammansluta sig, vilket knappast synes antagligt i betraktande av, att svenska statslån efter utländsk måttstock äro rätt små och därför ej lämpa sig till fördelning på allt för många händer. Svenska bankers medverkan vid upplåning i utlandet kan dock vara värdefull, i det att förhandlingarna då kunna föras i Stockholm, utan att lånekostnaderna torde ökas. Vid upptagande av lån i utlandet måste man emellertid alltid räkna med högre omkostnader än för

inhemska lån. På grund av vad här ovan anförts kunna fullmäktige icke se något behov av en statens affärsbank för statens upplåning.

Antagandet, att en statens aflärsbank skulle äga stor betydelse för statens upplåning, är icke i och för sig det viktigaste skälet, som anföres till förmån för förslaget om en sådan bank, ehuru det på grund av riksgäldskontorets speciella uppgifter i berörda hänseende här behandlats jämförelsevis utförligt. I motionerna skjutes i förgrunden bankernas och särskilt storbankernas ofantliga makt samt faran för missbruk därav. »Alltjämt föreligga alltså», säga motionärerna (sid. 26), »i stort sett uppfyllda de gång på gång framtörda kraven på åtgärder till skyddande av landets, dess industris och näringars intressen gent emot missbruk av det överhandtagande storbanksväldet. Farorna äro så påtagliga, möjligheterna till missbruk så uppenbara, att samhället omöjligen kan undgå att på ett eller annat sätt verksamt ingripa.»

Att bankerna och i all synnerhet storbankerna representera en betydande makt inom det moderna samhället, ligger i öppen dag. Men man får icke bortse från, att denna maktkoncentration icke utgör en tillfällig och av det inhemska näringslivets utveckling oberoende företeelse, utan att framför allt industriens märkliga expansion på det intimaste sammanhänger med bankutvecklingen. I samma mån konkurrensen med andra länder nödvändiggjorde industriföretag av större mått än förut, erfordrades storbanker för att möta de starkt ökade kreditbehoven. Bankkoncentrationen kan principiellt sägas vara en oundviklig och nyttig del av de senaste decenniernas ekonomiska utveckling inom landet, och utan densamma hade vår industriella expansion säkerligen stannat på en vida lägre nivå. Denna företeelse kan ju heller icke sägas vara något för vårt land karakteristiskt, utan sammanhänger med den världsekonomiska utvecklingen på hithörande områden. Man hör ibland den invändningen, att ett industriellt storföretag kan söka medverkan av två eller flera medelstora banker, men detta jävas av erfarenheten, i det att oenighet lätt uppkommer mellan bankerna om kreditgivning och indrivning av fordringar. Man har i många fall kunnat bevittna, att ansvarskänslan gent emot en industri vuxit, så snart en enda bank blivit kreditgivare i stället för flera banker.

Vad här anförts, innebär intet förnekande av att maktmisbruk kunna ske och i enskilda fall säkerligen även skett från bankernas sida gent emot industrier och andra näringar. All anhopning av makt kan missbrukas, och givetvis även den, som samlas hos bankerna. Fullmäktige hava endast velat sätta bankväsendets expansion i sitt rätta historiska sammanhang och äro fullt på det klara med, att det måste anses vara ett samhällsintresse att öva uppsikt över bankväsendet utöver den kontroll, som utövas av bankinspektionen. Fullmäktige betvivla dock, att en statens affärsbank utgör det bästa korrektivet i förevarande avseende.

Beträffande *inlåningen* äga bankerna icke någon monopolställning, såsom framgår av motionärernas tabell VII. Medan samtliga affärsbanker vid utgången av år 1926 hade en inlåning å 3,453.1 miljoner kronor, utgjorde sparbankernas och postsparbankens inlåning 2,810.6 miljoner kronor; lägger man härtill girorörelsen i riksbanken, blir summan 2,915 miljoner kronor. Då sparmedel i mycket stor utsträckning jämväl gå till livförsäkringsbolag, pensionsfonden m. m., torde man finna, att bankerna ej förvalta hälften av landets sparmedel. Saken ligger annorlunda till i fråga om *utlåningen till näringslivet*, där bankernas andel av lätt förklarligt skäl är ofantligt mycket större än de övriga sparmedelsförval-

tande institutionernas. Det är sålunda här man närmast kan tänka sig det missbruk av bankernas makt, som skulle reduceras genom en statens affärsbanks verksamhet.

Enligt fullmäktiges uppfattning överskattas härvid i hög grad betydelsen av en sådan bank. Ekonomiskt väl ställda låntagare hava säkerligen intet att beklaga sig över vid sina mellanhavanden med bankerna, utan i den mån bankerna kunna hava missbrukat sin makt, torde det hava gällt svagare låntagare. En statens affärsbank skulle kunna giva dessa hjälp genom att träda in som deras kreditgivare, men därmed skulle den övertaga från bankerna de svagaste kunderna, vilket måste medföra stora risker för den långivande banken. Någon anledning för starkare kunder att frångå sina gamla bankförbindelser och vända sig till statens affärsbank synes endast förefinnas, för den händelse denna senare kan debitera lägre utlåningsräntor. Motionärerna synas hava tänkt sig en sådan politik, i det de å sid. 29 skriva: »En bank, som har staten till ägare, erbjuder så stor trygghet för insättarna, att den i detta hänseende bör ha utsikter att väl hävda sin ställning utan att hålla andra räntesatser än som betingas av hänsyn till valutans vårdande och annat allmänt samhällsintresse.» Att med dessa ord avses även utlåningsräntorna, synes vara klart; marginalen mellan inlånings- och utlåningsräntor skall sålunda bli så pass liten, att den blott täcker utgifter för valutans vårdande (!) och annat allmänt samhällsintresse. Det tillägges också, att en blivande utredning skall taga sikte på lämpligaste sättet att öka bankens fonder i proportion till rörelsens utveckling. Privatbankerna måste använda vinstmedel till fondbildning, men för statens affärsbank skulle saken alltså eventuellt ordnas på annat sätt. Genom sänkning av utlåningsräntorna kan en statens affärsbank givetvis draga till sig goda kunder, men en sådan politik torde få synnerligen skadliga följder. På grund av konkurrensen skulle även privatbankerna bli tvungna sänka utlåningsräntorna med påföljd bland annat att fondavsättningen minskades och därmed även bankernas styrka. Skulle denna utveckling pågå en längre tid, bleve följden ett försvagat bankväsen, som kunde få svårt att överleva en allvarlig ekonomisk kris, och möjligen ett bankmonopol i statens hand. I varje fall skulle staten säkerligen behöva tillskjuta betydande belopp till sin egen bank. En sådan utveckling synes fullmäktige osund och farlig och även fullkomligt onödig.

Till viss grad kunna uppkomna missförhållanden rättas under den ekonomiska utvecklingens gång. Man märker redan en strävan hos större industriföretag att öka det egna kapitalet i förhållande till det upplånade, och denna ändrade politik leder helt naturligt till ökat oberoende av bankerna. Man bör för övrigt hava i minnet, att den viktigaste orsaken till industriföretagens starka beroende av bankerna får sökas i den kapitalplacering allmänhetens obenägenhet att placera sina besparingar i aktier i industriföretag; dess sparmedel hava i stället via bankerna kommit industrien till godo. I den mån detta kan ändras, minskas bankernas makt över industrien. Någon anledning att tillmäta inrättandet av en statens affärsbank någon avsevärd betydelse härvidlag, finnes enligt fullmäktiges mening icke.

I motiveringen för en statens affärsbank ingår som ett viktigt led, att riksbanken i densamma skulle kunna erhålla ett diskontopolitiskt maktmedel, så till vida som affärsbanken borde omedelbart följa alla riksbankens direktiv i fråga om räntesatserna. Fullmäktige vilja medgiva, att

detta resonemang skulle i vissa situationer kunna vara bärkraftigt, i det att riksbankens direktiv beträffande räntesatserna under sådana förhållanden starkare måste påverka privatbankerna. Men ej heller i detta fall torde man få överskatta en statlig affärsbanks inflytande. I vad mån denna skulle kunna främja riksbankens diskontopolitik måste anses svårt, om ej omöjligt, att bedöma.

En blivande utredning skulle omfatta *organisationen* av en statens affärsbank, men fullmäktige anse sig dock böra framhålla ett par synpunkter till bedömande av hithörande frågor.

Om affärsbanken skulle bli en mer eller mindre fristående del av riksbanken, är det tydligt, att den skulle direkt ställas under bankofullmäktiges vård. I sådant fall kan affärsbanken omöjligt underkastas kontroll av den av Kungl. Maj:t utsedde bankinspektören. En alldeles fristående statens affärsbank skulle väl också ställas under en av riksdagen vald ledning, och även i detta fall bleve bankinspektionens ingripande och kontroll borteliminerade. Därmed skulle det svenska banksystemet bli i grunden förändrat, i det att mellan centralbanken och privatbankerna skulle skjutas in en affärsbank, som ej skulle kontrolleras på samma sätt som privatbankerna. Ett dylikt förhållande kan ej vara lämpligt. Det måste anses i detta fall vara svårt att i statens hand förena kontroll över privatbankerna genom bankinspektionen och konkurrens med dem genom affärsbanken. Under ekonomiskt vanskliga förhållanden skulle bankofullmäktiges valutavårdande verksamhet också eventuellt kunna försvåras av hänsyn till en statlig affärsbanks speciella intressen.

En statens affärsbank skulle enligt fullmäktiges mening även i övrigt medföra vissa allvarliga risker. Då man för närvarande finner, att enskilda motionärer i rätt stor utsträckning framlägga förslag om beviljande till olika företag av statslån mot allt för låg ränta, torde man kunna befara, att efter upprättande av en statlig affärsbank enskilda motionärer — i trots av riksdagens allt tydligare manifesterade önskan, att till statens *lånefonder* ej skall erläggas ränta efter lägre räntefot än vad staten själv får betala för sina lån, eller kanske just på grund härav — hemställa om medgivande för banken att för visst ändamål lämna exceptionellt billiga krediter eller krediter utan vanlig säkerhet. En sådan bank kan också bli utsatt för obehöriga påtryckningar att stödja företag, som icke vid en bankmässig prövning skulle befinnas vara sunda. Riskerna ökas givetvis, för den händelse banken ej är underkastad samma kontroll som övriga banker.

Man behöver endast kasta en blick tillbaka på den ekonomiska krisen efter kriget för att få en föreställning om riskmomenten. Om en statens affärsbank då funnits, hade den säkerligen ur »samhällelig» synpunkt fått träda hjälpande emellan beträffande mycket osäkra företag och därmed ikläda staten ett betydande betalningsansvar. Enskilda personer, företag och banker hava burit det mesta av kristidens förluster, som i all synnerhet för de sistnämnda uppgå till mycket höga belopp. Statens verkliga förlust på den enskilda bankverksamheten inom landet består huvudsakligen i underskottet på kreditkassans rörelse, men hade den tiden en statlig affärsbank funnits, lär det ej finnas något tvivel om, att förlusten för staten blivit mångdubbelt större.

I 1917 års bankkommittés behandling av statsbanksfrågan spelade hänsyn till en bankvinst för staten en viss roll, men denna synpunkt är

mera undanskymd i motionerna. Då motionärerna så starkt betona, att marginalen mellan in- och utlåningsräntorna bör vara den minsta möjliga, finner man detta vara helt naturligt. Det fordras emellertid ej stor rubbning av gjorda kalkyler, för att en beräknad vinst skall förvandlas till faktisk förlust, och risken med en statlig affärsbank är, att skattebetalarna få erfara den på sina debetsedlar, samt att privatbankernas betydelse som skatteobjekt kan komma att minskas.

Under åberopande av vad här ovan anförts få fullmäktige avstyrka bifall till motionärernas hemställan. Frågan skulle formellt ligga annorlunda till, om yrkandet gått ut på en förutsättningslös utredning, men då en omfattande sådan utredning så nyligen ägt rum och åtskilliga myndigheter däröver avgivit yttranden utan annat resultat än vissa ändringar i lagen för Sveriges riksbank, anse sig fullmäktige nu sakna anledning tillstyrka en förnyad utredning.

Protokollsutdrag, innefattande av undertecknade Kobb, Bäckström och Anderson avgivna särskilda yttranden, bifogas.

Stockholm den 22 mars 1928.

KARL HILDEBRAND.

G. LAGERBJELKE.

G. KOB. B.

H. S. TAMM.

HELGE BÄCKSTRÖM.

ERIC HALLIN.

ANDERS ANDERSON.

John Hägglund.

Bilaga till fullmäktige i riksgäldskontorets yttrande.

Utdrag av protokoll vid herrar fullmäktiges i riksgäldskontoret sammankomst den 22 mars 1928.

Närvarande:

Ordföranden herr HILDEBRAND, vice ordföranden greve LAGERBJELKE, herrar KOB. B., TAMM, BÄCKSTRÖM, HALLIN och ANDERSON.

§ 6.

Företogs ånyo till behandling senast vid sammankomsten den 15 innevarande mars, § 8 i protokollet, bordlagd skrivelse från riksdagens bankoutskott med anhållan om yttrande över två inom riksdagen väckta motioner angående anordnande av en statens affärsbank.

Efter överläggning beslöto herrar fullmäktige att till utskottet avgiva yttrande i ärendet enligt registraturet.

Mot beslutet anmäldes reservation av förste deputeraden herr Kobb samt herrar Bäckström och Anderson, vilka anförde följande:

1:o) *herr Kobb:*

»Till det yttrande, som fullmäktiges majoritet avgivit i den föreliggande frågan, har jag icke kunnat ansluta mig. Jag är fortfarande av den mening, som jag redan tidigare uttalat såväl inom 1917 års bankkommitté som vid behandling år 1919 hos fullmäktige av kommitténs utredning i frågan om anordnande av statlig bankverksamhet m. m., att en statlig bankverksamhet skulle kunna bliva av verklig betydelse för statens upplåning, framförallt genom den bättre förbindelse, som härigenom skulle åvägabringas med allmänheten och affärlivet, ävensom att en statlig bankverksamhet i intim förbindelse med riksbanken skulle för den senare bliva en god garanti för bibehållandet och beståndet av centralbankens tillbörliga inlytande för den privata bankverksamheten.

Väl är det tydligt, såsom majoriteten framhåller, att riksgäldskontorets ställning såsom organ för statens upplåning är starkare nu än den var för ett tiotal år tillbaka, men någon borgen för att denna ställning under alla omständigheter skall kunna bibehållas, synes mig knappast föreligga; ej heller synas mig de betänkligheter, som anförts mot en statlig bankverksamhet överhuvud vara fullt vägande. Skulle tillräckliga garantier kunna skapas för riksbankens utövande av ett avgörande inflytande på en självständig statsbanks ledning, så hade enligt min mening den viktigaste invändning, som anförts mot en statlig bankverksamhet enligt affärsmässiga principer, blivit på ett tillfredsställande sätt bemött. Någon ingående utredning i dessa frågor föreligger emellertid icke. Under sådana förhållanden kan jag icke motsätta mig en begäran om en förutsättningslös utredning av frågan om lämpligheten och möjligheten att inrätta en statens affärsbank.»

2:o) *herr Bäckström:*

»Tillsammans med herrar af Jochnick, Ekholm, Kobb, Lindgren, Sommelius och Örne har jag avgivit en utförlig reservation mot 1917 års bankkommittés den 6 oktober 1919 dagtecknade betänkande rörande frågan om anordnande av statlig bankverksamhet av samma art som vanlig bankrörelse. Efter prövning av vad där anförts och av vad som efter denna tid framkommit, ägnat att belysa frågan om lämpligheten av och bästa konstruktionen för en statlig affärsbanksrörelse, finner jag mig sakna anledning att på någon väsentlig punkt frångå min i nyssnämnda reservation angivna åsikt. Särskilt vill jag framhålla, att jag fortfarande anser, att snabbaste och säkraste vägen att nå fram till en statlig affärsbanksrörelse av tillräcklig omfattning att kunna ur det allmännas synpunkter gynnsamt påverka vårt lands affärsbankväsen, ligger i en uppdelning av riksbanken på en centralbanks- och en affärsbanksavdelning.

Med denna utgångspunkt tilstyrker jag den i motionerna av herr Möller m. fl. och av herr Hansson m. fl. begärda utredningen angående lämpligaste formen för anordnande av en statens affärsbank. Först sedan en sådan utredning lämnat en noga genomtänkt och i detalj utarbetad plan över huru en statens affärsbank skulle vara organiserad, är det möjligt att taga definitiv ställning till frågan om, huruvida en sådan bank bör inrättas.

Huvudvikten ligger härvid på att organisationen tillförsäkrar banken en sakkunnig och skicklig ledning, som både får och vill sköta bankrörelsen fullt affärsmässigt. Varje avsteg från affärsmässigheten medför risk för misslyckande. Men med bibehållande av full affärsmässighet kan dock bankledningen sköta rörelsen med det allmännas väl såsom

yttersta syfte och härigenom kommer en statens affärsbank främst att skilja sig från privatbankerna, vilka — med all aktning för det förtjänstfullt sätt på vilket de fyllt sin viktiga uppgift i svenskt näringsliv — dock självfallet varken få eller vilja försumma att som yttersta syfte se till delägarnas vinstintressen.»

3:o) *herr Anderson:*

»Även om jag i likhet med fullmäktiges majoritet kan medgiva, att be-
träffande bankernas medverkan vid statens upplåning förhållandena nu-
mera utvecklats i mera gynnsam riktning, torde dock en statens af-
färsbank verksamt kunna bidra till en ännu fördelaktigare ställning för
staten som låntagare. De ytterligare skäl, som av motionärerna anföres
såsom stöd för kravet på en utredning angående upprättande av en sta-
tens affärsbank, finner jag för övrigt på ett övertygande sätt ådagalägga
både behovet och vikten av en djupgående undersökning på bankväsendets
område, verkställd genom statsmakternas försorg.

Även om de under senare år snabbt fortgående banksammanslagningar-
na ur vissa synpunkter kunna sägas innebära fördelar, måste dock enligt
min mening faran av en långt driven monopolisering på enskilda händer
av affärsbanksverksamheten i landet i tid uppmärksammas.

Koncentrationsrörelsen inom bankvärlden till ett litet fåtal storbanker
synes mig nämligen redan i och för sig kunna innebära, att ett ingalunda
ofarligt maktelement uppstår i huvudstaden, varvid enligt sakens natur
de provinsiella kreditbehoven kunna befaras bliva i viss omfattning till-
bakasatta.

Likaså synes mig en dylik maktställning kunna medföra, att bankkredit
företrädesvis och lättare erhålles av stora industri- och affärsföretag, me-
dan däremot smärre, men fullt livsdugliga företag samt i många fall jord-
brukskredit få stå tillbaka.

Även om ett dylikt sakernas tillstånd icke medvetet framskapas, ligger
ovannämnda antagande nära till hands, då ju, som känt, inom de olika
styrelserna samma personer kunna återfinnas såväl i spetsen för ett bank-
företag som i spetsen för industri- eller affärsföretag. Att då ett kon-
kurrerande intresse kan bli lidande torde icke få anses alldeles uteslutet,
allra helst som bankverksamhet oftast leder till ingående kännedom om en
klients affärsställning.

Med andra ord, ju större bankföretag, ju svårare kommer det att ställa
sig med objektiv opartiskhet och, icke minst, desto större risker samlas
på ett fåtal händer. En statens affärsbank däremot, organiserad såsom
en gren av riksbanken eller helt nyorganiserad och, vilkendera formen
som än väljes, vid utövningen av sin verksamhet *oberoende* av statsmak-
terna men med ansvar inför landet och icke endast inför en bolagsstämma,
torde med visshet kunna förutsättas komma att på ett jämnare och av
andra intressen mera obundet sätt söka behandla olika slag av krediter.

Det stöd en statens affärsbanksrörelse kan lämna riksbankens diskonto-
politik torde icke heller böra förbises, detta så mycket mindre som man
synes kunna riskera, att ett mäktigt storbanksintresse genom sina opera-
tioner på penningmarknaden neutraliserar eller helt ignorerar riksban-
kens åtgöranden i detta fall.

En annan omständighet, som här må erinras om, är det förhållandet, att

trots eller måhända därför, att storbankerna äro ett fåtal, lärer en början till ytterligare samgående redan nu kunna spåras, vartill kommer, att redan existerande bankförening ju eventuellt kan omorganiseras att tjäna mera monopolmässiga syften än vad för närvarande är fallet.

Från dessa utgångspunkter synes mig frågeställningen vara icke *huruvida utan endast på vilket sätt* en statens affärsbank bör lämpligast anordnas.»

Som ovan.

Enligt protokollet:

Eric Öhlin.